

Qüestions

CIDOB

02

DESEMBRE
2011

L'EFECTE PRIMAVERA: El Magrib, un any després

Oleguer Sarsanedas entrevista **Francis Ghilès**, investigador sènior, CIDOB

El Magrib s'estén des de Mauritània fins a Líbia (cinc estats, més el Sàhara Occidental), però Marroc, Algèria i Tunísia n'ocupen la centralitat: una regió rica en recursos naturals d'alta qualitat i demanda (gas, petroli, fosfats), amb una indústria en procés de modernització, un potencial de creixement documentat, una població d'uns 90 milions d'habitants i una ciutadania que ha manifestat clarament la seva voluntat de canvi.

Francis Ghilès, profund coneixedor de la zona, ja fa temps que adverteix del risc que corre Europa de perdre el poc paper que li quedava al Sud de la Mediterrània –i també una clara oportunitat econòmica-- per una combinació de factors. A la manca d'una política exterior amb claredat de visió –especialment pel que fa al Nord d'Àfrica--, se li suma una nova complexitat política als països del Magrib. Quan fa un any de l'inici de la revolta a Sidi Bouzid (a partir dels fets del 17 de desembre de 2010), hi ha tantes esperances com incerteses, però és evident que la regió es mou en una mateixa direcció i que, tot i que agafa matisos diversos, després d'anys d'estancament i de primar l'estatu quo, l'escenari aquest desembre és ben diferent i molt més obert que el de fa un any.

Anàlisi de situació: com ha evolucionat Tunísia, un any després de l'inici de les revoltes?

A Tunísia hem vist la caiguda del règim –però no de l'Estat, que és un dels més antics del món àrab, amb una Constitució que data de 1861. Tunísia té entre 11 i 12 milions d'habitants, una classe mitjana sòlida, un bon nivell educatiu i una població femenina activa, que ha accedit de fa temps a una plena ciutadania. Tot això no ha canviat.

La novetat són els islamistes. De fet, d'islamistes n'hi ha hagut sempre, ja n'hi havia a la guerra d'alliberament. Però la pregunta que ens hem de fer ara és aquesta: seran més tunisians (és a dir, pragmàtics) o més islamistes (és a dir, ideològics)? No importa què van dir abans de les eleccions, l'important és què facin ara. Per exemple, amb la funció pública: respectaran els funcionaris o faran com a Iraq, que van cometre el gravíssim error d'acomiar-los a tots? I amb l'exèrcit?

L'altra gran qüestió és l'economia. Què pensen fer amb els bancs: canviar-ne les cúpules? Substituir-los per bancs islàmics? Els empresaris, de moment, es mantenen a l'expectativa. Els caps de moltes de les més grans empreses, amics de Ben Ali, han

fugit o són a la presó. Hi ha empreses privades importants que continuen funcionant relativament bé: aquest any han augmentat les exportacions. Les petites empreses són les que més pateixen per la situació de creixement zero i l'ensorrament del turisme –tot i que el sector de l'alimentació, per exemple, va prou bé: les collites han estat bones.

Però el gran tema és què fer amb els joves que no troben feina. No hi ha resposta. Jo crec que ens trobem davant d'un fet singular, el d'una lenta col·lisió ferroviària –exactament com a Espanya. Ben Ali, fent populisme barat, va rebaixar els estàndards educatius per tal que tothom pogués tenir un diploma. I això no porta enlloc –o més ben dit, sí: a l'accident ferroviari. El més gran problema que té avui Tunísia (i també els altres països del Magrib) és com crear llocs de treball. Si se'n sortirà o no dependrà del que faci el nou govern i dels senyals que envii cap a l'exterior, als inversors potencials.

I al Marroc, quin ha estat l'Efecte Primavera?

Al Marroc s'ha produït una reforma constitucional i, malgrat les acusacions de manipulació i una abstenció considerable, el resultat de les eleccions legislatives del 25 de novembre reflecteixen molt més la realitat que cap elecció anterior. Les han guanyades els 'islamistes moderats' del Partit de la Justícia i el Desenvolupament, després d'una campanya en la que sobretot han parlat de moralitat i corrupció. Però, d'on sortiran els llocs de treball? No és impensable que en un futur proper es produeixin turbulències socials. D'altra banda, què vol dir 'moderat'? Afirmin que la Xaria pot ajudar a resoldre problemes moderns. Com ara quins? Els del sector turístic o els de la indústria química? La Xaria, de fet, pot espantar els clients d'una indústria clau, el turisme: com reaccionaran els turistes potencials quan llegeixin a la premsa internacional informacions sobre la prohibició de l'alcohol o l'ús del xador? Quan es destrueix la imatge d'un país, com va passar amb Algèria durant la guerra civil, després és molt difícil remuntar la situació (a Algèria, els turistes encara no han tornat). Aquest any, el flux d'espanyols cap al Marroc s'ha reduït un 50%.

A Algèria sembla que la situació és ben diferent. S'esperen canvis?

A Algèria tothom té molt present la guerra bruta dels anys 90 i ningú no vol tornar-hi. La gent és reticent a llançar-se al carrer. Això no vol dir que no hi hagi aldarulls, normalment per qüestions d'habitatge i serveis, però són menors i localitzats. Ara bé: és obvi que els algerians segueixen de molt a prop tot allò que passa a l'altre costat de les seves fronteres i se sap que els qui formen la cúpula de l'Estat s'han posat especialment nerviosos amb el cas de Líbia –tant pel nombre d'armes en circulació com per la intervenció de l'OTAN. Hi ha qui diu que ara la pròxima revolta li toca a Algèria, però la veritat és que ningú no ho sap. És cert que al mes de gener de 2011 hi van haver protestes importants pel cost dels aliments i l'atur, però el govern va reaccionar retallant preus i derogant l'estat d'emergència de 1992. Tant el govern com l'exèrcit i l'aparell de seguretat de l'Estat són perfectament conscients que els toca canviar, que les coses han de canviar. De fet, aquesta és la principal conseqüència de la Primavera: la presa de consciència, per part del poder, que li cal moure's. Però sempre costa dir adéu a una filla i cal recordar que els qui tenen el poder són els pares de la revolució.

És força evident que la unió del Magrib seria la seva força. Què ho impedeix?

No pas les diferències de mentalitat, perquè els joves dels països del Magrib, que es comuniquen per Internet, pensen si fa no fa el mateix –el mateix, de fet, que els joves europeus. La divisió del Magrib ve de la política que han seguit els poders mundials a la regió –especialment Europa—per continuar exercint prerrogatives gairebé colonials.

El cost de la divisió és enorme (un 2% del PIB, segons estimació de l'FMI). Si el Magrib tingués una sola veu, tindria deu vegades més pes. I la població tindria un somni i aquest somni seria amplament compartit –tant a l'interior com a la diàspora, on hi ha gent excel·lent i molt ben preparada.

Però, de fet, ens trobem en un capítol nou de la Història: malgrat que els atemptats de l'11 de setembre de 2001 van fer abaixar una barrera al mig del mar, la comunicació i els intercanvis entre el Nord i el Sud de la Mediterrània són cada vegada més intensos i complexos. Sense anar més lluny: a França hi ha sis milions de magribins, la meitat ciutadans francesos, i el percentatge de casaments entre magribins d'origen i no magribins no fa sinó créixer. Què vol dir ser magribí? Què vol dir ser europeu? Europa hauria de ser conscient que això és efectivament un nou capítol de la Història, que el Sud de la Mediterrània pot ser una gran reserva de creixement econòmic i que més que no pas dividir, el que caldria és associar-se amb el Magrib.

I el nacionalisme inherent a la creació dels estats actuals després de la independència, no hi té res a veure, en aquesta divisió del Magrib?

I tant que sí. El desastre que ha representat històricament el nacionalisme per a la diversitat i els projectes d'unitat plural és el que explica perquè, des de fa un cert temps, es parla tant del model dels imperis Otomà i Austrohongarès. Però no crec que la diversitat preexistent al Magrib pugui tornar a aflorar en el futur, si més no en la forma que tenia. Perquè hi ha una nova diversitat al seu lloc: la diversitat de la gent que es comunica, des de qualsevol indret, a través d'Internet. I malgrat que reinventar (o inventar) identitats és un negoci amb una certa tradició i que, en un cert sentit, cal efectivament que el Nord d'Àfrica es reinventi, és d'esperar que a ningú no se li ocorri copiar els models romàntics de reinvençió identitària del XIX.

Ara estem vivint moments de canvis importants, que són de fons. Si s'acaben obrint les fronteres i es consolida un somni comú, sorgirà una nova diversitat –una nova diversitat amb un tret d'unió molt fort, fet d'intangibles: la llengua, el menjar, la música, les emocions són les mateixes. Perquè al Magrib són una mateixa gent: aquesta és la realitat. I la realitat, recordem-ho, és la base de la *Realpolitik*.